

ISSN: 2146-1961

Ergün, A. & Ablak, S. (2023). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Coğrafi Becerilerin Yer Alma Düzeylerinin İncelenmesi: 1968-2018, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 14(53), 1093-1127.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.3349>

Makale Türü (ArticleType): Araştırma Makalesi

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA COĞRAFI BECERİLERİN YER ALMA DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: 1968-2018

Abdulkadir ERGÜN

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, Türkiye, anadolucografya1@mail.com
ORCID: 0000-0003-1753-0131

Selman ABLAK

Doç. Dr, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, Türkiye, selmanablak@mail.com
ORCID: 0000-0001-8538-1292

Gönderim tarihi: 12.05.2023

Kabul tarihi: 14.08.2023

Yayın tarihi: 01.09.2023

Öz

Bu araştırmada sosyal bilgiler dersinin Türkiye’de okutulmaya başlandığı 1968 yılından günümüze kadar hazırlanarak uygulamaya alınan sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında coğrafi becerilerin yer alma düzeyleri incelenmiştir. Nitel araştırma yönteminde doküman incelemesi deseninde tasarlanan çalışmada doküman olarak Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimine yönelik hazırlanan 1968 ilkököl Programı, 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı, 1990 ilkököl 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 1998 ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2005 ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (ilkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar) oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda Türkiye’de sosyal bilgiler dersine yönelik 1968’den günümüze kadar hazırlanan ve uygulamaya alınan ilkököl, ortaokul ve ilköğretim düzeyindeki tüm öğretim programlarında en fazla coğrafi beceriye 1998 ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer verildiği; en az coğrafi beceriye ise 2005 ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan tüm öğretim programları içerisinde en fazla yer bulan coğrafi becerinin mekân algılama becerisi; en az yer bulan coğrafi becerilerin ise eşit düzeyde karşılık bulan gözlem ve tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu bulgular doğrultusunda hazırlanacak olan yeni sosyal bilgiler öğretim programlarında coğrafi becerilere eşit düzeyde yer verilmesi ve daha işlevsel bir coğrafya öğretimi için sosyal bilgiler öğretim programlarında coğrafi becerilere daha fazla yer verilmesi önerilmektedir. Çünkü günümüz eğitim sisteminde beceri eğitime daha fazla önem verilmekte olup bu bağlamda sosyal bilgiler dersi kapsamında bilginin yanı sıra becerilerin de geniş yer bulduğu coğrafya disiplini ile ilgili içeriklerin aktarılmasında coğrafi beceriler olarak tanımlanan beceriler önemli bir yer edinmektedir.

Anahtar kelimeler: Coğrafi beceriler, sosyal bilgiler dersi, öğretim programı.

EXAMINING THE INCLUSION LEVELS OF GEOGRAPHICAL SKILLS IN SOCIAL SCIENCES COURSE CURRICULA: 1968-2018

ABSTRACT

In this research, the inclusion levels of geographical skills in the social studies curricula prepared and put into practice since 1968, the year when the social studies course started to be taught in Turkey, were examined. The study was designed in document analysis design of qualitative research method. In the study, 1968 Primary School Program, 1969 Social Studies Program to be tried in Secondary Schools, 1990 Primary School 4th and 5th Grade Social Studies Course Curriculum, 1998 Primary School Social Studies Course Curriculum, 2005 Primary School Social Studies Course Curriculum, 2018 Social Studies Course Curriculum (Primary and Secondary School 4th, 5th, 6th and 7th grades) prepared for social studies education in Turkey were used as documents. Based on the results of the research, it was concluded that in all curricula prepared and implemented for the social studies course in Turkey from 1968 to the present day at the primary, secondary and elementary levels; 1998 Elementary Social Studies Curriculum included the most geographical skills and the 2005 Elementary Social Studies Curriculum included the least geographical skills. On the other hand, it was concluded that the most common geographical skill in all curricula was the ability to perceive space, while the least common geographical skills were observation and the ability to draw and interpret tables, graphs and diagrams. In line with these findings, it is recommended that geographical skills should be given equal place in the new social studies curricula to be prepared and geographical skills should be given more place in social studies curricula for a more functional geography teaching. Because in today's education system, more importance is given to skills education and in this context, the skills defined as geographical skills have an important place in the transfer of content related to the discipline of geography, where skills as well as knowledge have a wide place in the social studies course.

Keywords: Geographical skills, social studies course, curriculum.

GİRİŞ

21. yüzyıl eğitim anlayışı içerisinde salt bilginin yeterli olmadığı; bilginin yanı sıra beceri değer ve tutumlarla donatılmış bireylere duyulan ihtiyaç açık bir şekilde hissedilmektedir. Nitekim günümüz dünyasına uyum sağlamak adına gereken bilgi, değer, tutum ve beceriler, geçtiğimiz yüzyılların eğitim sistemlerinin geleneksel olarak odaklandıkları tartışmalardan oldukça farklıdır. Bu yönüyle bireylerin eğitim-öğretim süreçlerinden beklentileri de farklılaşmış; bilgi eksenli öğretimin yanı sıra hayatı kolaylaştıracak, çağa uyum sağlamayı mümkün kılacak ve karşılaşılan problemlerle başa çıkabilecek düzeyde yetkinlik ve yeterliliklerle donatılma isteği belirginleşmiştir. Bu iki yönlü beklentinin hissedilmesi eğitim-öğretim süreçlerini, salt bilgi aktarımı rolünden daha ziyade temel yaşam becerilerini hissettirebilme, öğretebilme ve uygulayabilme zorunluluğunu doğurmuştur.

Türkiye’de öğretim programları özelinde bakıldığında 2000’li yıllar sonrası hazırlanan öğretim programlarında yukarıda ifade edilen beklentilere yer vermeye başlandığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında 2004-2005 yıllarında hazırlanarak uygulamaya konulan öğretim programlarında yapılan köklü değişikliklerle bu döneme kadar uygulanan, öğretim sürecinde öğretmeni merkeze alan anlayışı barındıran davranışçı yaklaşım terkedilerek (Gülmez & Aslanargun, 2022; Turan, 2021) eğitim ve öğretim faaliyetlerinin merkez konumunda yer alan öğrenciyi ve de etkinliği merkeze alan, öğrenciyi eğitim ve öğretim sürecine aktif olarak dâhil eden, öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmesi esasını ilke edinen, hazır bilgi sunmaktan öte, bilginin nasıl oluştuğundan bilginin nerede olduğuna ve nasıl ulaşılabileceğine kadar her noktada öğrenci merkezli hareket eden yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir (Ablak, 2017; Dilaver & Akyürek Tay, 2011). Öğretim programlarında benimsenen yeni yaklaşımla birlikte programın ana arterleri içerisine kavram, değer ve beceriler yerleştirilmiştir. Bu anlamda beceri eğitiminde etkin rol oynayan derslerden birini de sosyal bilgiler dersi teşkil etmektedir. Nitekim 2005 yılında uygulamaya alınan öğretim programıyla birlikte sosyal bilgiler dersi öğretim programının (SBDÖP) üç temel ögesinden birini beceriler oluşturmuştur (Şimşek & Öztürk, 2014). Yapılandırmacı anlayışa göre düzenlenmiş olan 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile becerilerin öğrenciye kazandırılması gerekli kılınmıştır (İneç ve Akpınar, 2017). Beceri eğitimi noktasında bu yaklaşım 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda da sürdürülmüştür. Ancak burada bahsi geçen durum beceri eğitiminin öğretim programlarında doğrudan-açık bir öğretimle gerçekleştirilmesi sürecini ifade etmektedir. Zira sosyal bilgiler dersinin Türkiye’de bir ders olarak okutulmaya başlandığı 1968 yılından (Sağlamer, 1997; Sönmez, 1998; Kılıçoğlu, 2009; Safran, 2011; Öztürk, 2012; Keskin & Keskin, 2013; İnan, 2014) günümüze kadar hazırlanan ve uygulamaya alınan tüm öğretim programlarında açıktan olmasa da örtük bir şekilde beceri eğitimine yer verildiği görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersi yapısı gereği bireylere sadece eğitim-öğretim süreçlerinde ihtiyaç duydukları içeriği aktarmamaktadır. Bu yönüyle sosyal bilgiler dersi bireylere dün, bugün ve yarın perspektifiyle yaşam boyu ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, değer ve tutumları kazandırmak gayretindedir. Söz konusu beceri eğitimi olduğunda ise bu gayret daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin multidisipliner ve disiplinlerarası (Doğanay, 2002; İnan, 2014) bir yapı arz etmesi, ders bağlamında kazandırılmaya çalışılan

becerilerin de çeşitliliğini artırmıştır. Çünkü sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından birini de sosyal bilim disiplinlerinin kendi yöntem teknikleriyle ortaya çıkardıkları bulguları ortaokul düzeyinde basitleştirerek aktarmaya çalışmak oluşturmaktadır. Özü itibarıyla “iyi” veya günümüz beklentisiyle “etkin vatandaş” yetiştirme gayretini taşıyan sosyal bilgiler dersi bu bağlamda birçok sosyal bilim disiplinini kendisine konu edinmektedir (Ablak, 2020). Bu yönüyle bakıldığında sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında tarihi, coğrafi, sosyolojik, ekonomik vb. birçok becerinin yer aldığı görülecektir. Sözü edilen sosyal bilimlerden birini coğrafya bilimi oluşturmaktadır. Coğrafyanın varlığı sosyal bilgiler içinde büyük önem taşımaktadır (Moffatt, 1957).

Coğrafya, yeryüzü şekillerinin oluşumunu, doğal ve beşeri olayların dağılımlarını, insanla doğal ortam arasındaki etkileşimi, bu etkileşime bağlı olarak oluşan beşeri ve ekonomik faaliyetleri neden-sonuç bağlamında inceleyen bir bilimdir (Elbüyük, 1995; Şahin, 1998; Güngördü, 2006; Doğanay & Doğanay, 2014; Kabapınar, 2014; Ünlü, 2014; Akdemir & Akengin, 2019). İnsan ve mekân ilişkisini çok yönlü ele alan coğrafya bu yönüyle ayrı bir önem taşımaktadır. Nitekim insanoğlu var olduğu andan itibaren içinde yaşadığı doğal ve beşeri çevreyi tanıma, anlama ve ona hâkim olma mücadelesine girişmiştir. Burada sözü edilen hâkimiyet çevreye ilişkin esaretten ziyade kendisine daha yaşanabilir bir dünya oluşturma mücadelesini ifade etmektedir. Sosyal bilgiler açısından bakıldığında da benzer bir tablo bizi karşılamaktadır. Zira sosyal bilgiler dersi bireylere gerek yakın gerekse uzak çevrelerini tanıtarak insan, toplum ve çevre etkileşimi üzerinden daha yaşanabilir bir dünyayı kazandırma gayretindedir. Bu süreçte de bireylerin birtakım coğrafi becerilerle donanmış olmaları gerekmektedir.

2000’li yıllar sonrası hazırlanan öğretim programları incelendiğinde beceri başlığının coğrafya dersi öğretim programına da girdiği görülmektedir. 2018 Coğrafya Dersi Öğretim Programı (CDÖP) incelendiğinde doğrudan “coğrafi beceriler” adıyla bir başlığın yer aldığı görülmektedir. Bu başlık altında verilen coğrafi beceriler; “coğrafi gözlem, arazide çalışma, coğrafi sorgulama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama, harita becerileri, tablo, grafik ve diyagram hazırlama ve yorumlama ve kanıt kullanma (MEB, 2018b) becerileridir. Coğrafya dersi öğretim programında yer alan coğrafi beceriler incelendiğinde tamamının sosyal bilgiler dersinde büyük ölçüde karşılık bulunduğu görülmektedir. Nitekim 2018 CDÖP’nda yer alan coğrafi gözlem becerisi 2018 SBDÖP’nda gözlem becerisi, zamanı algılama becerisi; zaman ve kronolojiyi algılama becerisi; değişim ve sürekliliği algılama becerisi aynı şekilde değişim ve sürekliliği algılama becerisi, harita becerileri; harita okuryazarlığı, tablo, grafik ve diyagram hazırlama ve yorumlama becerisi; tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisi ve kanıt kullanma becerisi de aynı şekilde kanıt kullanma becerisi şeklinde yer almıştır. 2018 CDÖP’nda yer alıp 2018 SBDÖP’nda yer verilmeyen coğrafi becerileri ise arazide çalışma ve coğrafi sorgulama becerileri teşkil etmektedir. Buna karşın 2018 SBDÖP incelendiğinde 2018 CDÖP’ndan daha fazla coğrafi beceriye yer verildiği görülecektir. Nitekim 2018 SBDÖP’nda yukarıda ifade edilen coğrafi becerilerin yanı sıra; çevre okuryazarlığı, konum analizi ve mekânı algılama becerisi gibi coğrafi becerilerin de yer aldığı görülmektedir.

Bu araştırmada Türkiye’de sosyal bilgiler adıyla bir dersin ilk defa okutulmaya başlandığı ve bu bağlamda bir öğretim programında sosyal bilgiler dersinin ilk defa yer aldığı 1968 İlkokul Programı’ndan, 2017 yılında hazırlanarak 2018 yılında revize edilip yayınlanan ve hâlihazırda uygulanmakta olan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’na kadar tüm öğretim programlarında coğrafi becerilerin yer alma düzeyi incelenmeye

çalışılmıştır. Bu kapsamda alanyazında kabul gören, sosyal bilgiler dersi bünyesinde karşılık bulan ve aşağıda tablo 1’de gösterilen coğrafi beceriler araştırma kapsamına alınmıştır.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Dersi Bağlamında Coğrafi Beceriler

Çevre okuryazarlığı	Harita okuryazarlığı	Mekânı algılama
Değişim ve sürekliliği algılama	Kanıt kullanma	Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
Gözlem	Konum analizi	Zaman ve kronolojiyi algılama

Tablo 1’de yer verilen becerilerden Değişim ve sürekliliği algılama becerisi sosyal bilgiler dersinde geniş bağlamda karşılık bulup; coğrafya kadar tarih açısından da önem taşımaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında bu beceri coğrafya açısından zaman ve süreç içindeki benzerlik ve farklılıkları bulmayı, mekândaki değişim ve sürekliliği algılamayı, coğrafi süreçlerdeki değişim ve sürekliliğin nedenlerini sorgulamayı kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Kanıt kullanma becerisi de sosyal bilgiler dersinin kaynağını oluşturan sosyal bilim disiplinlerinin hemen hepsinde karşılık bulmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada kanıt kullanma becerisi coğrafya açısından jeolojik süreçlere ait fosil, taş veya tektonik olaylar vb. bir doğa unsurunu kanıt olarak kullanma; iklim süreçlerine ait kanıt kullanma, tarihî, sosyal, ekonomik ve politik olay ve olgulara ait kanıt kullanma şeklinde ele alınmıştır. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi ise kronolojik algıdan ziyade coğrafya bağlamında jeolojik süreçlere ait zaman algısı; yıllık, mevsimlik ve günlük süreçlerle ilgili zaman algısı; tarihî süreçler ile ilgili zaman algısı ve ekolojik döngüler ile ilgili zaman algısı şeklinde karşılık bulmuştur.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

1968 ile 2018 yılları arasında uygulanan sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında coğrafi becerilerin yer alma düzeylerinin incelenmesini esas alan bu çalışma nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan doküman incelemesi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalar ihtiyaç duyulan bilgilerin tespit edilmesi, toplanması, yorumlanması ve çözüm yollarının üretilmesi aşamalarını kapsayan objektif ve sistematik çalışmalardır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Farklı bir anlatımla nitel araştırmalar doğal ortamda meydana gelen olgu, olay veya davranışların üzerine yoğunlaşarak ilgili durumları derinlemesine inceleyen araştırmalardır (Büyüköztürk vd. 2013). Doküman incelemesi ise bir araştırma problemi veya ilgili probleme yönelik farklı zaman aralıklarında belirlenen kaynak ve dokümanlarının incelenerek analiz edilmesine imkân sağlayan yöntem olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek 2016).

BULGULAR

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak 1968 ile 2018 yılları arasında yayımlanarak uygulamaya alınan sosyal bilgiler dersi öğretim programlarından yararlanılmıştır. Araştırmada, amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu örnekleme yönteminin ilkelerine uygun olarak Türkiye’de sosyal bilgiler dersine yönelik yayımlanarak uygulamaya alınan ilk öğretim programı olan 1968

İlkokul Programı'ndan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na kadar yayımlanarak uygulamaya konulan öğretim programları veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda veri kaynağı olarak belirlenen dokümanlar sosyal bilgiler dersinin Türkiye'de okutulmaya başlandığı 1968 yılından günümüze kadar gerek ilkokul, gerek ortaokul gerekse ilköğretim programlarında karşılık bulması nedeniyle çeşitlilik göstermiştir. Bu bağlamda araştırmanın veri kaynağını oluşturan dokümanlar tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Türkiye'de Uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları

İlk Okul Programları	Ortaokul Programları	İlköğretim Programları
1968 İlkokul Programı	1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı	1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	2018 Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
2018 Sosyal Bilgiler Dersi (4.Sınıf) Öğretim Programı		

Türkiye'de sosyal bilgiler dersinin ortaokullarda okutulmaya başlanması 1973 yılında gerçekleşmiştir. Ancak dersin ortaokullar için hazırlanan öğretim programı 1969 yılında Tebliğler Dergisinde yayımlanmış ve 1973 yılına kadar pilot uygulaması yapılmıştır. 1973 yılında Milli Eğitim Bakanlığı 36/1740 sayılı Tebliğler Dergisi'nde 303 nolu karar sayısıyla "Ortaokul Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi ve Matematik Programlarının Bütün Ortaokullarda Kademeli Olarak Uygulanması" kararı alınmıştır. Bu nedenle araştırmada ortaokul programları başlığı altında ilk olarak 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı'na yer verilmiştir. Öte yandan 2017 yılında çıkarılan, 2018 yılında ise revize edilerek yayımlanan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 4+4+4 eğitim modeli bağlamında ilkokul düzeyinde kalan 4. Sınıflar için hazırlanan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı da barındırmaktadır. Bu nedenle bulgular kısmında bu program hem ilkokul hem de ortaokul düzeyindeki programlarda ele alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada verilerin toplanması Yıldırım & Şimşek (2016) tarafından ifade edilen doküman incelemesi tekniğinin aşamaları dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda dokümanlara ulaşma, dokümanların özgünlüğü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma basamakları sırasıyla uygulanmıştır. Araştırma kapsamında toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizi araştırmanın amacıyla ilgili toplanan verilerin kodlanması, sınıflama-tanımlama ve tanımlama-sınıflama biçiminde ilerleyen bir süreçtir (Glesne, 2012). İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu kapsamda araştırmacılar tarafından 2018 SBDÖP'ında yer verilen coğrafi becerilerin bulunduğu bir kontrol listesi oluşturularak 1968'den günümüze kadar uygulanan sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan amaçlar, açıklamalar, konu ve kazanımlar incelenmiş, kontrol listesinde yer verilen coğrafi becerilerle ilişkili olduğu düşünülen ifadeler seçilerek listeye işlenmiştir. Oluşturulan taslak listeye sosyal bilgiler ve coğrafya eğitimi alanında iki uzman tarafından incelendikten sonra son şekli verilmiştir. Araştırmacılar tarafından son şekli verilen kontrol listesi MS Excel uygulamasına aktarılarak frekans dağılımları ile yüzdelik oranları hesaplanmıştır.

BULGULAR

Türkiye’de İlkokul Programları Bağlamında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Coğrafi Becerilerin Yer Alma Düzeyleri

Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin okutulduğu ve bu bağlamda öğretim programlarında karşılık bulduğu ilkököl programlarını 1968 İlkokul Programı, 1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 2018 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı teşkil etmektedir.

1968 İlkokul Programı’nda Coğrafi Beceriler

Türkiye’de 1960’lı yıllara gelindiğinde dönemin şartları ve de ihtiyaçlara göre öğretim programlarında yenileme çalışmalarına gidilmiştir. Bu bağlamda bakıldığında her ne kadar sosyal bilgiler adıyla bir derse 1968 yılında rastlanılsa da bu dersin temelini 1962 tarihli “Toplum ve Ülke İncelemeleri” dersinin teşkil ettiği söylenebilir. Bu kapsamda 1961 yılında Talim Terbiye Dairesi ve İlköğretim Genel Müdürlüğü tarafından bir komisyon oluşturulmuş ve bu komisyonun çalışmaları sonucunda 1962’de taslak halinde hazırlanan yeni ilkököl programı pilot düzeyde belirlenen okullarda uygulamaya konulmuştur (Tekişik, 1992; MEB, İlkokul Program Taslağı, 1962). Bu taslak programda köklü bir değişiklikle; daha önce coğrafya, tarih ve yurttaşlık bilgisi şeklinde ayrı ayrı okutulan dersler “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilerek disiplinlerarası yaklaşımı esasına göre tek ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Öztürk & Dilek, 2005). Taslak olarak hazırlanan ve pilot düzeyde uygulamaya alınan 1962 İlkokul Programı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan bir komisyon tarafından 1967-1968 eğitim-öğretim yılında yapılan çalışmalar ve yeni düzenlemeler sonucunda geliştirilmiş ve “Cumhuriyet döneminde yayınlanan ilkököl programları içinde en uzun ömürlü olan” (Keskin, 2009) 1968 İlkokul Programı kabul edilmiştir (Cicioğlu, 1985). 1968 İlkokul Programı sosyal bilgiler dersi adına da bir milat olmuş; Türkiye’de sosyal bilgiler dersiyle örtüşen konu ve müfredatlar ilk defa 1968 İlkokul Programı’nda “Sosyal Bilgiler” adı altında birleştirilerek verilmeye başlanmıştır (Tekişik, 1976; Sönmez, 2005; Erden, 1997; Safran, 2011; Öztürk, 2012; Akdağ, 2014.). 1968 İlkokul Programı sosyal bilgiler dersi programı amaçlar, açıklamalar, 4 ve 5. Sınıf ünite ve konuları bağlamında ve konuları bağlamında incelendiğinde coğrafi becerilerin yer alma düzeyi aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. 1968 İlkokul Programı’nda Coğrafi Beceriler

Coğrafi Beceriler	Amaçlar İçinde	Açıklamalar İçinde	Ünite-Konular İçinde		f	%
			4. Sınıf	5. Sınıf		
Çevre Okuryazarlığı	4	3	1	-	8	6,8
Değişim ve sürekliliği algılama	1	1	3	3	8	6,8
Gözlem	-	3	-	-	3	2,5
Harita okuryazarlığı	1	-	7	6	14	11,9
Kanıt kullanma	-	4	10	2	16	13,6
Konum analizi	-	1	9	4	14	11,9
Mekânı algılama	3	4	30	12	49	41,5
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	-	2	-	-	2	1,7
Zamanı algılama	1	-	2	1	4	3,4
Toplam	10	18	62	28	118	100

Kaynak: MEB 1968 İlkokul Programı.

Tablo 3 incelendiğinde 1968 İlkokul Programı içinde sosyal bilgiler dersi 4 ve 5. sınıflar için hazırlanan öğretim programında coğrafi beceriler kapsamında 118 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre “amaçlar” başlığı altında toplam 10 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri çevre okuryazarlığı (f4) ve mekânı algılama becerisi (f3) teşkil etmiştir. Bu becerilerin dışında değişim ve sürekliliği algılama (f1), harita okuryazarlığı (f1) ve zamanı algılama becerisine de (f1) yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1968 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi “amaçlar” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“3a. Çevrelerini ve yurdu tanır...” Çevre Okuryazarlığı

“3a...Türkiye’nin yakın ve uzak komşu memleketler ve dünya milletleriyle ilişkileri hakkında genel bilgi...” Mekânı Algılama

“3b. Gerekli plan, kroki ve harita bilgileri kazanarak...” Harita Okuryazarlığı

“3d. Sık sık görüp temasta buldukları coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmayı ve bu olaylar arasındaki bağlantı ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenirler.” Değişim ve Sürekliliği Algılama ve Zamanı Algılama

Tablo 3 incelendiğinde 1968 İlkokul Programı içinde sosyal bilgiler dersi 4 ve 5. sınıflar için hazırlanan öğretim programında “açıklamalar” başlığı altında 18 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri kanıt kullanma (f4) ve mekânı algılama (f4) oluşturmaktadır. Bu becerilerden sonra en fazla çevre okuryazarlığı (f3), gözlem (f3), tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f2), değişim ve sürekliliği algılama (f1) ve konum analizi (f1) yer almıştır. Aşağıda 1968 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi “açıklamalar” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“16. Üniteler işlenmesinde, gezilerden, ziyaretlerden, canlı ve cansız kaynaklardan...” Kanıt Kullanma

“27. Tarihi bir şahsiyetten söz edilirken zat eğer okulun bulunduğu yerde bulunmuş veya orada doğmuş...” Mekânı Algılama

“29. ...öğrencilere yakın şehir, kasaba ve köyler arasında gezi imkânları hazırlanmalı ve bu suretle öğrencilerin içten bir yakınlık duygusu...” Gözlem

“5. ...bir yandan da sokağı temiz tutmanın yurttaş için bir ödev olduğunu telkin ederken, öbür yandan da çocukları sokağın temizliğini bozacak hareketlerden sakınmaya çalışmalıdır.” Çevre Okuryazarlığı

“24. Bu ders konularının işlenmesinde öğrencilere özellikle, bugünkü insan ve toplum hayatının zamanla değiştiği kavratılmalıdır...” Değişim ve Sürekliliği Algılama

“17. ...konulara karşı öğrencilerin ilgisini çekerek gazete ve dergilerde olaylarla ilgili yazılardan, resimlerden istatistiklerden ve grafiklerden yararlanılmalıdır.” Tablo Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama

Tablo 3 incelendiğinde 1968 İlkokul Programı içinde sosyal bilgiler dersi 4 ve 5. sınıflar için hazırlanan öğretim programında “4.sınıf ünite ve konular” başlığı altında 62 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama (f30), kanıt kullanma (f10) ve konum analizi (f9) teşkil etmektedir. Bu becerilerin dışında harita okuryazarlığı (f7), değişim ve sürekliliği algılama (f3), zamanı algılama (f2) ve çevre okuryazarlığı (f1) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1968 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi “4. sınıf ünite ve konular” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“Ünite I. İlimiz ve Bölgemiz: B. İlimiz ve Bölgemiz Türkiye’nin neresinde bulunuyor? 3. İlimizi hangi komşu iller çeviriyor.” Mekânı Algılama

“Ünite I. İlimiz ve Bölgemiz: C. İlimiz ve Bölgemizin Doğal Durumu: 1. Yer Şekilleri: Dağlar, yaylalar, ovalar, vadi ve çukurlar (Yer şekillerine ait yukarıda adı geçen coğrafya terimleri üzerinde ilk kavramlar verilecek, il ve bölge içinden örnekler gösterilecektir.) Kanıt Kullanma

“Ünite II. Türkiye’miz. A. Yurdumuza genel bakış: 1. Türkiye etrafındaki denizler, boğazlar, karalarda bitişik olduğumuz ülkeler. Sınırlarımız. Anadolu (Türkiye’nin Asya kısmı), Trakya (Türkiye’nin Avrupa kısmı). Konum Analizi

“Ünite III. Yurdumuzda Bugünü Hayat. A. Yurdumuzda Nüfus: 3. Nüfus dağılışı, yurdumuzun kalabalık ve tenha bölgeleri ve sebepleri? Harita Okuryazarlığı

“Ünite III. Yurdumuzda Bugünü Hayat. A. Yurdumuzda Nüfus: 1. Yurdumuzda ne kadar insan yaşıyor? (Yıllar boyunca nüfus durumumuz.) Değişim ve Sürekliliği Algılama

“Ünite I. İlimiz ve Bölgemiz: E. İlimizin ve bölgemizin geçmişi hakkında neler biliyoruz?...” Zamanı Algılama.

Tablo 3 incelendiğinde 1968 İlkokul Programı içinde sosyal bilgiler dersi 4 ve 5. sınıflar için hazırlanan öğretim programında “5. sınıf ünite ve konular” başlığı altında 28 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama (f12), harita okuryazarlığı (f6) ve konum analizi (f4) teşkil etmektedir. Bu becerilerin dışında değişim ve sürekliliği algılama (f3), kanıt kullanma (f2) ve zamanı algılama (f1) becerilerine de yer verilmiştir. Aşağıda 1968 İlkokul Programı Sosyal Bilgiler Dersi “5. sınıf ünite ve konular” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“Ünite I. Yurdumuz ve Komşularımız: 2. Türkiye çevresinde hangi ülkeler, hangi denizler yer alıyor? Türkiye’nin Asya ve Avrupa Kıtaları arasındaki yeri...” Mekânı Algılama

“Ünite III. Dünya’ya Toplu Bakış: 6. Amerika ve Okyanusya Kıtalarına toplu bir bakış. Bu kıtalara deniz yoluyla nasıl ulaşılır? (Bir dünya haritası üzerinde incelenecektir). Harita Okuryazarlığı

“Ünite I. Yurdumuz ve Komşularımız: 1. Türkiye hangi yarımkürede, hangi paralel ve meridyen dairesi arasında yer almaktadır? (Türkiye’nin coğrafya yerinin açıklanmasından hareket edilerek, dünyanın şekli, eksen, ekvator...” Konum Analizi

“Ünite III. Dünya’ya Toplu Bakış: 1. Dünyanın hareketleri: a. Kendi etrafındaki hareketleri, b. Güneş etrafındaki hareketleri, c. Dünyanın bu iki çeşit hareketinin sonuçları, (Gece, gündüz ve mevsimler)” Değişim ve Sürekliliği Algılama

“Ünite 6. Cumhuriyetimiz: Ç. İkinci Dünya Savaşı’ndan günümüze kadar belli başlı dünya olaylarına toplu bir bakış...” Zamanı Algılama.

1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Coğrafi Beceriler

MEB Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 30.05.1990 tarih ve 62 sayılı karar ile “İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı” “denenip geliştirilmek üzere” kabul edilmiştir. Kabul edilen bu programın 1990-1991 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanması kararlaştırılmıştır (MEB Tebliğler Dergisi, 1990). 1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı amaçlar, açıklamalar, 4 ve 5. sınıf ünite ve konuları bağlamında incelendiğinde coğrafi becerilerin yer alma düzeyi tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. 1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Coğrafi Beceriler

Coğrafi Beceriler	Amaçlar İçinde	Açıklamalar İçinde	Ünite-Konular İçinde		f	%
			4. Sınıf	5. Sınıf		
Çevre Okuryazarlığı	4	5	5	-	14	9,5
Değişim ve sürekliliği algılama	1	1	-	2	4	2,7
Gözlem	-	3	-	-	3	2,0
Harita okuryazarlığı	1	-	10	3	14	9,5
Kanıt kullanma	-	2	8	4	14	9,5
Konum analizi	-	2	8	9	19	12,8
Mekânı algılama	4	4	39	23	71	48,0
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	-	2	4	-	6	4,1
Zamanı algılama	1	1	-	2	4	2,7
Toplam	11	19	74	43	148	100

Kaynak: MEB Tebliğler Dergisi, 1990.

Tablo 4’te görüldüğü üzere 1990 İlkokul 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda coğrafi beceriler kapsamında 148 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre “amaçlar” başlığı altında toplam 11 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri çevre okuryazarlığı (f4) ve mekânı algılama becerisi (f4) teşkil etmiştir. Bu becerilerin dışında değişim ve sürekliliği algılama (f1), harita okuryazarlığı (f1) ve zamanı algılama (f1) becerilerine de yer verildiği görülmektedir.

Aşağıda 1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “amaçlar” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“1a. Çevresindeki eski ve yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler.” Çevre Okuryazarlığı

“4e. Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar.” Mekânı Algılama

“3d. Coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmayı ve bu olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenirler.” Zamanı Algılama ve Değişim ve Sürekliliği Algılama

“3b. Gerekli plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.” Harita Okuryazarlığı

Tablo 4’de görüldüğü üzere 1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “açıklamalar” başlığı altında 19 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri çevre okuryazarlığı (f5) ve mekânı algılama (f4) oluşturmaktadır. Bu becerilerin dışında gözlem (f3), tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f2), konum analizi (f2), kanıt kullanma (f2) ve değişim ve sürekliliği algılama (f1) becerilerine de yer verilmiştir. Aşağıda 1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “açıklamalar” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“5. ...bir yandan sokağı temiz tutmanın vatandaş için bir ödev olduğunu telkin ederken, öbür yandan da çocukları sokağın temizliğini bozacak hareketlerden sakınmayı öğretmelidir.” Çevre Okuryazarlığı

“30. Öğretmen, çevreyi tanıtmak, yurdun yaşama şartlarını incelemek ve bu şartların iyileştirilmesi üzerinde onları düşündürmek amacı ile öğrencilere yakın şehir, kasaba ve köyler arasında gezi imkânları hazırlamalı ve bu suretle öğrencilerin içten bir yakınlık duygusu ile vatandaşlarını tanımalarını ...” Mekânı Algılama

“12. Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin çalışma ve öğrenme yerleri yalnız dersane değil, çeşitli alanlardır...”Gözlem

“23. ...gazetelerde, dergilerde çıkan seviyeye uygun yazılarla, resimlerle, grafik ve istatistiklerle öğrencilerin...” Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama

“28...eğer okulun bulunduğu yerde bulunmuş veya orada doğmuş, ölmüş ise veya orada medresesi... mahallesi, sokağı ve evi, herhangi bir eserde kitabesi varsa, bu gibi eserler öğrencilerin dikkatleri çekilmelidir.” Kanıt Kullanma

“24. Bu ders konuları işlenirken öğrencilere, özellikle bugünkü insan ve toplum hayatının zamanla değiştiği kavratılmalıdır. Öğretmen çocukların gittikçe büyümekte, ihtiyaçlarının ve yaşayışlarının değişmekte olduğuna, yeni doğumlar, ölümler, evlenmeler, yer ve mesken değiştirmeleri yüzünden aile hayatında ne gibi değişiklikler olduğuna dikkat çekmelidir. Bulunulan şehirde, şurada burada yeniden dükkânlar, mağazalar, evler ve çeşmeler yapılması, sokaklar açılması, ağaçlar yetiştirilmesi, bahçeler, sinemalar, tiyatrolar, su, gaz ve elektrik getirilmesi, fabrika açılması, yol yapılması, otobüs işletilmesi, demiryolu yapılması, telefon şebekesi kurulması, radyo ve televizyon getirilmesi gibi yeniliklerin o çevrenin hayatında ne gibi değişiklikler yaptığı üzerinde durmalı, bugünün dünden farklı olduğunu öğrencilere kavratılmalıdır. Bu değişikliklerin karşılaştırılmasını daha eski zamanlara doğru götürerek bu günkü hayatın eski zamanlardaki hayata göre değişmiş olduğunu...” Değişim ve Sürekliliği Algılama ve Zamanı Algılama

Tablo 4 incelendiğinde 1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “4. sınıf ünite ve konular” başlığı altında 74 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama (f39), harita okuryazarlığı (f10), kanıt kullanma (f8) ve konum analizi (f8) teşkil etmektedir. Bu becerilerin dışında çevre okuryazarlığı (f5) ve tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f4) becerilerine de

yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "4. sınıf ünite ve konular" başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"Ünite I. Yaşadığımız Yer. İkinci Bölüm: Yakın Çevremiz. A. *Sokağımız, Caddemiz, Mahallemiz ve Semtimiz.*" Mekânı Algılama

"Ünite II. İlimiz ve Bölgemiz. Birinci Bölüm: Türkiye Haritasında İlimiz ve Bölgemizin Yerini Nasıl Buluruz? A. Harita ve Haritadan Yararlanma" Harita Okuryazarlığı

"Ünite II. İlimiz ve Bölgemiz. Dördüncü Bölüm: Yurdumuza Genel Bakış. 1. Yurdumuzun çevresinde yer alan denizler ve boğazlar ile ülkeler." Kanıt Kullanma

"Ünite I. Yaşadığımız Yer. İkinci Bölüm: Yakın Çevremiz. B. *Yakın Çevremizi Tanımak İçin Neler Bilmeliyiz (Adres, Yön).*" Konum Analizi

"Ünite II. İlimiz ve Bölgemiz. Birinci Bölüm: Türkiye Haritasında İlimiz ve Bölgemizin Yerini Nasıl Buluruz? B. *Grafik ve grafikten yararlanma. B2. Grafik okuma ve çizme.*" Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama

"Ünite III. Yurdumuz Türkiye. Birinci Bölüm: Yurdumuza Genel Bir Bakış. Ç. *Çevre Korunması (Çevre Nedir? Çevre Sorunları ve Sebepleri, Çevre Korunmasında Vatandaşlara Düşen Görevler)*" Çevre Okuryazarlığı

Tablo 4 incelendiğinde 1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "5. sınıf ünite ve konular" başlığı altında 43 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama (f23) ve konum analizi (f9) teşkil etmektedir. Bu becerilerin dışında kanıt kullanma (f4), harita okuryazarlığı (f3), değişim ve sürekliliği algılama (f2) ve zamanı algılama (f2) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1990 İlkokul 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "5.sınıf ünite ve konular" başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"Ünite II. Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız. Dördüncü Bölüm: Yurdumuzun Komşuları A. *Sınır Komşularımız...*" Mekânı Algılama

"Ünite II. Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız. Birinci Bölüm: Dünyamız ve Türkiye. B1. *Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yeri (Yurdumuz hangi yarım kürede hangi paralel ve meridyen daireleri arasında yer almaktadır?)*" Konum Analizi

"Ünite II. Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız. İkinci Bölüm: Yurdumuzda Nüfus C. *Yurdumuzda Nüfusun Dağılışı (Yurdumuzun kalabalık ve tenha yerleri...)*" Harita Okuryazarlığı

"Ünite II. Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız. Dördüncü Bölüm: Yurdumuzun Komşuları A. *Sınır Komşularımız (Ülkemizin adı ve yeri, önemli coğrafya özellikleri, ülkenin başkenti, ülkenin nüfus ve yüzölçümü, önemli zenginlik kaynakları, ekonomik ilişkilerimiz, Türklerin yoğun olarak bulunduğu yerler)*" Kanıt Kullanma

"Ünite II. Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız. İkinci Bölüm: Yurdumuzda Nüfus A. *Yurdumuzda nüfus sayımı niçin, ne zaman ve nasıl yapılır? Nüfus sayımı bize ne gibi faydalar ve kolaylıklar sağlar?*" Değişim ve Sürekliliği Algılama

“Ünite II. Dünyamız, Yurdumuz ve Komşularımız. İkinci Bölüm: Yurdumuzda Nüfus *B. Yurdumuzun nüfusu (Nüfusumuzda görülen gelişmeler, sebepleri ve sonuçları)*” Zamanı Algılama

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (4.Sınıf) Coğrafi Beceriler

Türkiye’de 2000’li yılların başıyla Dünya’da eğitim alanında yaşanan gelişmelere ve de hali hazırda uygulanmakta olan sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki yetersizliklere bağlı olarak 2004 yılında program değiştirme ve yenileme çalışmaları başlamıştır (Kılıçoğlu, 2009; Ata, 2012). Bu kapsamda 2005 yılında uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programı kısmı değişikliklerle uzun yıllar kullanımda kalmıştır. 2005 SBDÖP’nda ilk köklü revize çalışması 2009 yılında gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında Türkiye’de eğitim sisteminde yapılan değişiklikle 4+4+4 modeli benimsenmiş ve zorunlu kesintisiz eğitim 12 yıla çıkarılmıştır. Bu kapsamda öğretim programlarına yönelik de yenileme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Sosyal bilgiler dersi adına da 2015 yılında yeni bir öğretim programı hazırlanmıştır. Ancak bu program yayımlanmamış ve uygulanmamıştır (Çiydem & Kaymakçı, 2020). 2017 yılına gelindiğinde ise mevcut programın gerek çağın şartlarını tam karşılayamamasına gerekse programların değişmesinin zaman içinde kaçınılmaz olmasına (Tay, 2017) bağlı olarak sosyal bilgiler dersi öğretim programı yenilenmiştir. 2017 yılında hazırlanan bu program 2018 yılında kısmi revizelerle birlikte basılı hale getirilmiştir. Program 4. sınıftan 7. sınıfa kadar tüm düzeyleri kapsadığından 4. sınıf ilköğretim programları kapsamında 5, 6 ve 7. sınıf programı ise ortaokul programları bağlamında ele alınmıştır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4.Sınıf) sosyal bilgiler dersinin özel amaçları ve 4. sınıf kazanımları ve açıklamaları bağlamında incelendiğinde coğrafi becerilerin yer alma düzeyi tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (4.Sınıf) Coğrafi Beceriler

Coğrafi Beceriler	Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçlar İçinde	Kazanımlar ve Açıklamaları İçinde	f	%
Çevre Okuryazarlığı	3	2	5	21,7
Değişim ve sürekliliği algılama	1	-	1	4,3
Gözlem	-	1	1	4,3
Harita okuryazarlığı	-	2	2	8,7
Kanıt kullanma	-	2	2	8,7
Konum analizi	-	2	2	8,7
Mekânı algılama	1	7	8	34,8
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	-	2	2	8,7
Zamanı algılama	-	-	-	-
Toplam	5	18	23	100,0

Kaynak: MEB, 2018a.

Tablo 5 incelendiğinde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (4. sınıf) coğrafi beceriler kapsamında 23 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre “sosyal bilgiler dersinin özel amaçları” başlığı altında toplam 5 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi beceriyi çevre okuryazarlığı (f3) teşkil etmiştir. Bu becerinin dışında mekânı algılama becerisi (f1) ve değişim ve sürekliliği algılama (f1) becerisine de yer verildiği görülmektedir.

Aşağıda 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (4.Sınıf) "sosyal bilgiler dersinin özel amaçları" başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları" Çevre Okuryazarlığı

"5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri" Mekânı Algılama Becerisi

"10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kalıntıları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları" Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

Tablo 5 incelendiğinde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (4. sınıf) "kazanımlar ve açıklamaları" başlığı altında toplam 18 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama becerisi (f7) teşkil etmektedir. Bu becerinin dışında çevre okuryazarlığı (f2), konum analizi (f2), harita okuryazarlığı (f2), kanıt kullanma (f2), tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f2) ve gözlem (f1) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (4. sınıf) "kazanımlar ve açıklamaları" başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"S.B.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer" Mekânı Algılama

"S.B.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur." Konum Analizi

"S.B.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar." Çevre Okuryazarlığı

"S.B.4.7.3. Farklı kültürlere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır." Kanıt Kullanma

"S.B.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. Türkiye'nin Siyasi ve Fiziki Haritası öğrencilerle birlikte incelenir." Harita Okuryazarlığı

"S.B.4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır. Gözlem yapma süresi, farklı hava olaylarının gözlemlenmesine imkân verecek şekilde belirlenir. Ayrıca hava olaylarını aktarırken grafik okuma ve oluşturma becerileri üzerinde durulur"

Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisi ve Gözlem Becerisi

Türkiye'de Ortaokul Programları Bağlamında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Coğrafi Becerilerin Yer Alma Düzeyleri

Türkiye'de sosyal bilgiler dersinin okutulduğu ve bu bağlamda öğretim programlarında karşılık bulunduğu ortaokul programlarını 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı teşkil etmektedir.

1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı'nda Coğrafi Beceriler

Türkiye’de coğrafya, tarih ve vatandaşlık bilgisi derslerinin toplu öğretim anlayışıyla “sosyal bilgiler” adı altında bir ders olarak okutulmasına 1968’de ilkökuller programlarıyla geçiş sağlanmıştır. Ortaokul düzeyinde bu değişikliğe ise 1970-1971 öğretim yılında gidilmiştir. Yeni ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı 1970-1971 öğretim yılından başlamak üzere, Milli Eğitim Bakanlığı’nın belirleyeceği bazı okullarda deneme niteliğinde uygulama sürecine alınmıştır. Buna istinaden MEB Talim Terbiye Kurulu Tarafından 32/1582-1583 - 555 karar sayısıyla Tebliğler Dergisi’nde “Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı” yayımlanmıştır. 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı amaçlar, açıklamalar, Ortaokul 1, 2 ve 3. sınıf ünite ve konuları bağlamında incelendiğinde coğrafi becerilerin yer alma düzeyi tablo 6’da ki gibidir.

Tablo 6. 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı'nda Coğrafi Beceriler

Coğrafi Beceriler	Amaçlar İçinde	Açıklamalar İçinde	Ünite-Konular İçinde (Ortaokul)			f	%
			1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf		
Çevre Okuryazarlığı	-	2	7	-	5	14	6,9
Değişim ve sürekliliği algılama	-	1	8	-	8	17	8,4
Gözlem	-	4	4	-	-	8	3,9
Harita okuryazarlığı	-	2	5	-	1	8	3,9
Kanıt kullanma	-	2	21	2	7	32	15,8
Konum analizi	-	1	9	10	-	20	9,9
Mekânı algılama	2	7	31	29	15	84	41,4
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	-	2	-	-	-	2	1,0
Zamanı algılama	-	1	8	-	9	18	8,9
Toplam	2	22	93	41	45	203	100

Kaynak: MEB, Tebliğler Dergisi 1969a /1969b.

Tablo 6 incelendiğinde 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı'nda coğrafi beceriler kapsamında 203 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre “amaçlar” başlığı altında toplam 2 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; bu coğrafi becerileri mekânı algılama becerisi (f2) teşkil etmiştir. Aşağıda 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı'nda “amaçlar” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“5a. Öğrenciler; komşu ve uzak ulusları bizi ilgilendiren yönleriyle tanıtmak; 5b. Yurdumuzun ve dünyamızın çeşitli ilginç problemlerini göstermek” Mekânı Algılama

Tablo 6 incelendiğinde 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı'nda “açıklamalar” başlığı altında 22 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama (f7) ve gözlem (f4) becerisi oluşturmaktadır. Bu becerilerin dışında tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f2), kanıt kullanma (f2), çevre okuryazarlığı (f2), harita okuryazarlığı (f2), konum analizi (f1), değişim ve sürekliliği algılama (f1) ve zamanı algılama (f1) becerilerine de yer verilmiştir. Aşağıda 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı'nda “açıklamalar” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"31...Her şeyden önce bu dersin artık müstakil bir coğrafya dersi değil, sosyal bilgiler dersi olduğu, bu derste çeşitli kurum, olay ve problemlerin incelendiği, çalışmalara en yakın çevre incelemeleriyle başlayarak yakın çevre, uzak çevre, bölge, yurt, komşular ve nihayet bütün dünya problemlerinin, olaylarının ve bizi ilgilendiren kurumlarının inceleneceği unutulmamalıdır. Onun içindir ki birinci sınıfta ağırlık merkezinde yakın ve uzak çevreye ve yurdumuza yer verilmiş; ikinci sınıfta komşularımızla yakın ve sıkı ilişkilerimiz olan ülkelere ve nihayet bütün dünyaya geçilmiştir..." Mekânı Algılama

"8. Görmek, öğrenmenin ve inanmanın yoludur; fakat yeterli gözlem kabiliyetine sahip çocuklar azdır. Öğrencileri iyi gözlemciler olarak yetiştirebilmek için araştırma ve inceleme gezilerini, gözlem görevlerini iyi bir şekilde planlamak, her öğrencinin mümkün olduğu kadar çok ve çeşitli gözlemler yapabilmesi için imkânlar hazırlamak öğretmenin önemli işlerinden biri olmalıdır."

Gözlem

"34. Sosyal Bilgiler dersi bir bölgenin veya bütünü ile Türkiye'nin yahut Türkiye dışında herhangi bir ülkenin nesi var nesi yoksa bütün teferruatlarıyla sayılıp döküleceği dersler değildir; mesela öğrencilerin Türkiye'de bulunan şeker, çimento veya dokuma vb. fabrikalarının yerlerini ezberden saymalarını veya birçok dağ ırmak, şehir isimlerini, yükseklik uzunluk veya nüfuslarını öğrenmelerini istemek yersizdir. Önemli olan şeker, çimento veya dokuma endüstrilerinin Türkiye ekonomisindeki yeri ve önemini, dağların, ırmakların ve benzerlerinin hayat ile olan ilgilerini ortaokul öğrencilerinin seviyeleriyle ölçülü olarak kavranmasıdır." Kanıt Kullanma

"41. Eski eserlerle anıtların Türk tarihinin birer belgesi olduğu göz önünde tutularak bunların yıkılmaktan bozulmaktan ve yabancı ellere geçmekten korumanın bizim için bir ödev olduğu onlara aşılmalıdır." Çevre Okuryazarlığı

Tablo 6 incelendiğinde 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı'nda ortaokul "1. sınıf ünite ve konular" başlığı altında 93 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama (f31), kanıt kullanma (f21), konum analizi (f9), değişim ve sürekliliği algılama (f8) ve zamanı algılama (f8) teşkil etmektedir. Bu becerilerin dışında çevre okuryazarlığı (f7), harita okuryazarlığı (f5) ve gözlem (f4) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı'nda ortaokul "1. sınıf ünite ve konular" başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"Ünite II. Köyümüz, Şehir veya Kasabamız Nasıl Bir Yerdedir? B. İklim nedir? Çevremizin iklim özellikleri. Diğer iklim tipleri (bölgeler ve ülkelerin incelenmesi sırasında ele alınacaktır)" Mekânı Algılama

"Ünite III. Türkiye'nin Neresindeyiz? B. Ege Bölgesi: Bölgeye ve Türkiye'ye gelir sağlayan değerli ürünlerden çekirdeksiz üzüm, incir, zeytin, tütün, pamuk (bunların en çok üretildiği yöreler, pazarlama işleri, ticaretimizdeki önemleri, bu alandaki rakiplerimiz)..." Kanıt Kullanma

"Ünite I. Günlerimiz Nereelerde ve Nasıl Geçiyor? C. Okulumuzun planı, Okul ev yolunun krokisi, Bunlar birleştirilerek semtimizin krokisi ..." Konum Analizi

“Ünite I. Günlerimiz Nerelerde ve Nasıl Geçiyor? C. Okulun, okul eşyasının, okul çevresindeki ağaçların ve çiçeklerin korunması ve bakımı ve yenilerinin yetiştirilmesi” Çevre Okuryazarlığı
Ünite II. Köyümüz, Şehir veya Kasabamız Nasıl Bir Yerdedir? B. İklim Bakımından: Bulduğumuz yerde bir gün boyunca sıcaklığın seyri (hava gözlemlerine giriş) ve sebepleri, geçmiş yıllarda (varsa) meteoroloji istasyonumuzda yapılmış gözlemlerin incelenmesi, hava sıcaklığının ölçülmesi. Günler arasında sıcaklık değişimleri. Günlük, aylık yıllık sıcaklık ortalamalarının hesabı. Yılın en soğuk ve en sıcak ayları. Yıllık sıcaklık farkları ve mevsimleri...” Zamanı Algılama, Değişim ve Sürekliliği Algılama ve Gözlem Becerileri

Tablo 6 incelendiğinde 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı’nda ortaokul “2. sınıf ünite ve konular” başlığı altında 41 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama (f29) ve konum analizi (f10), teşkil etmektedir. Bu becerilerin dışında kanıt kullanma (f2) becerisine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı’nda ortaokul “2. sınıf ünite ve konular” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“ Ünite IV. Onuncu Yüzyıldan Sonra Anadolu. A. Anadolu Beylikleri (adları ve yerleri verilecek, okulun çevresinde kurulanlar üzerinde durulacaktır)...” Mekânı Algılama
“Ünite VII. Avrupa’nın Büyük ve Önemli Bölgeleri. D. Almanya. Almanya’nın iki büyük Avrupa Devleti arasındaki konumu ve durumu ve bunların sonuçları. Alman endüstrisi yöreleri. Almanya’da nehirler ve kanallar, demir yolları...” Konum Analizi
“Ünite V. Yeni Bir Çağ Başlıyor. B. Yeni Çağ başında Avrupa. Bilim ve teknikte ilerlemeler. Büyük Coğrafya keşifleri ve sonuçları. (Kristof Kolomb, Macellan ve Vasco da Gama’nın seyahatleri...)”
Kanıt Kullanma

Tablo 6 incelendiğinde 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı’nda ortaokul “3. sınıf ünite ve konular” başlığı altında 45 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama (f15), zamanı algılama (f9) ve değişim ve sürekliliği algılama (f8) becerileri teşkil etmektedir. Bu becerilerin dışında kanıt kullanma (f7), çevre okuryazarlığı (f5) ve harita okuryazarlığı (f1) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı’nda ortaokul “3. sınıf ünite ve konular” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“Ünite VI. İhtiyaçlarımızı Nasıl Karşılıyoruz? A. Besin İhtiyacımızı Karşıllayan Ürünlerimiz: Toprak Ürünlerimiz: Ekmeklik tahıl (buğday, çavdar, yulaf, mısır vb.) besin değerleri ve başlıca üretim alanları...” Mekânı Algılama
“Ünite VI. İhtiyaçlarımızı Nasıl Karşılıyoruz? B. Giyim İhtiyacımızı Karşıllayan Ürünlerimiz: İpek ve ipekböceği: Besleniş ve üretilişi. Suni ipeğin rekabeti. İpekböcekçiliğinin dünü ve bugünü.” Zamanı Algılama
“Ünite VI. İhtiyaçlarımızı Nasıl Karşılıyoruz? A. Besin İhtiyacımızı Karşıllayan Ürünlerimiz: Türkiye’de konservecilik. Eski ve yeni koruma usulleri ...” Değişim ve Sürekliliği Algılama

“Ünite VI. İhtiyaçlarımızı Nasıl Karşılıyoruz? C. Ev ve ev eşyası ihtiyacımızın karşılanmasında ağacın yeri ve önemi.” Kanıt Kullanma

“Ünite VII. Ekonomik Hayatımızın Bazı Önemli Problemleri. A. Toprak erozyonu nedir: Nasıl korunabiliriz...” Çevre Okuryazarlığı

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (5, 6 ve 7. sınıf) Coğrafi Beceriler

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (5, 6 ve 7.sınıf) amaçlar, açıklamalar, 5, 6 ve 7. sınıf öğrenme alanları ve kazanımları bağlamında incelendiğinde coğrafi becerilerin yer alma düzeyi tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (5, 6 ve 7. sınıf) Coğrafi Beceriler

Coğrafi Beceriler	Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçları İçinde	Öğrenme Alanları-Kazanımlar İçinde			f	%
		5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf		
Çevre Okuryazarlığı	3	3	1	1	8	13,6
Değişim ve sürekliliği algılama	1	2	-	1	4	6,8
Gözlem	-	-	-	-	-	-
Harita okuryazarlığı	-	1	5	-	6	10,2
Kanıt kullanma	-	9	-	5	14	23,7
Konum analizi	-	-	2	-	2	3,4
Mekânı algılama	1	10	8	2	21	35,6
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	-	-	-	1	1	1,7
Zamanı algılama	-	1	-	2	3	5,1
Toplam	5	26	16	12	59	100

Kaynak: MEB, 2018a.

Tablo 7 incelendiğinde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (5, 6 ve 7.sınıf) coğrafi beceriler kapsamında 59 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre “sosyal bilgiler dersinin özel amaçları” başlığı altında toplam 5 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi beceriyi çevre okuryazarlığı (f3) teşkil etmiştir. Bu becerinin dışında mekânı algılama becerisi (f1) ve değişim ve sürekliliği algılama (f1) becerisine de yer verildiği görülmektedir. İlgili içeriğe yönelik örneklendirmelere ilkökul programları başlığı altında ele alınan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (4. sınıf) Coğrafi Beceriler kısmında verildiği için yineleme olmaması adına burada örnekler verilmemiştir.

Tablo 7 incelendiğinde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (5. Sınıf) “kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında toplam 26 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama becerisi (f10) ve kanıt kullanma becerisi (f9) teşkil etmektedir. Bu becerinin dışında çevre okuryazarlığı (f3), değişim ve sürekliliği algılama becerisi (f2), zamanı algılama becerisi (f1) ve harita okuryazarlığı (f1), becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (5. Sınıf) “kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“SB.5.3.1. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.” Mekânı Algılama Becerisi

“SB.5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşeri özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.” Kanıt Kullanma

“SB. 5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.” Çevre Okuryazarlığı Becerisi

“SB. 5.2.5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihi gelişimini değerlendirir. Gündelik hayatta yerleşmiş kültürel unsurların sürekliliği ve değişimi üzerinde durulur.” Zamanı Algılama Becerisi ve Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

SB.5.3.1. Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.” Harita Okuryazarlığı

Tablo 7 incelendiğinde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (6. Sınıf) “kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında toplam 16 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama becerisi (f8) ve harita okuryazarlığı becerisi (f5) teşkil etmektedir. Bu becerilerin dışında konum analizi (f2) ve çevre okuryazarlığı (f1), becerisine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (6. Sınıf) “kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“SB.6.5.1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.” Mekânı Algılama Becerisi

“SB.6.3.2. Türkiye’nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler.” Harita Okuryazarlığı Becerisi

“SB. 6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.” Konum Analizi Becerisi

“SB.6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.” Çevre Okuryazarlığı Becerisi

Tablo 7 incelendiğinde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (7. Sınıf) “kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında toplam 12 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi beceriyi kanıt kullanma becerisi (f5) teşkil etmiştir. Bu becerinin dışında mekânı algılama becerisi (f2), zamanı algılama becerisi (f2), değişim ve sürekliliği algılama becerisi (f1) ve tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f1) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (7. Sınıf) “kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“SB. 7.3.3. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.” Kanıt Kullanma Becerisi

“SB. 7.3.2. Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar. Tablo ve grafikler kullanarak ülkemizin demografik özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.” Mekânı Algılama Becerisi ve Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisi

“SB. 7.5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.” Zamanı Algılama Becerisi

"SB. 7.4.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir. Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır." Çevre Okuryazarlığı Becerisi

"SB.7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur." Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

Türkiye’de İlköğretim Programları Bağlamında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Coğrafi Becerilerin Yer Alma Düzeyleri

Türkiye’de zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasına yönelik görüşler ve de tartışmalar 1950’li yıllardan sonra gündeme gelmeye başlamıştır. Bu durum gerek dönemin öğretim programlarında gerekse bu dönemde gerçekleştirilen Milli Eğitim Şura’larında ele alınmıştır. Bu anlamda 10. Milli Eğitim Şurası’nda ve 12. Milli Eğitim Şurası’nda zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasına yönelik kararlar alınmıştır (MEB, 1981; MEGSB, 1988). Bütün bu ön hazırlıklar sonrası 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulanacak şekilde sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretime geçiş 18.08.1997 tarih ve 4306 sayılı yasa ile kabul edilmiştir (Turan, 2016, s. 269). Bu gelişme Türkiye’de sosyal bilgiler dersi adına da yeni bir başlangıç olmuştur. Nitekim 1985 yılında alınan kararla toplu öğretim anlayışıyla yürütülen ortaokul sosyal bilgiler dersi, parçalanarak her biri müstakil bir ders olarak okutulan milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgileri derslerine dönüşmüştür. Zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla birlikte müstakil olarak okutulan milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgileri dersleri yeniden sosyal bilgiler adı altında birleştirilerek verilmeye başlanmıştır. Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin okutulduğu ve bu bağlamda öğretim programlarında karşılık bulduğu ilköğretim programlarını 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı oluşturmaktadır.

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Coğrafi Beceriler

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı açıklamalar, genel amaçlar, sınıf düzeyinde özel amaçlar ve sınıf düzeyinde ünite ve konular bağlamında coğrafi becerilerin yer alma düzeyi tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Açıklamalar ve Amaçlar İçinde Coğrafi Beceriler

Coğrafi Beceriler	Açıklamalar İçinde	Genel Amaçlar İçinde	Özel Amaçlar				f	%
			4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf		
Çevre Okuryazarlığı	1	3	10	9	-	-	23	13,0
Değişim ve sürekliliği algılama	1	1	-	-	-	-	2	1,1
Gözlem	1	-	-	-	-	-	1	0,6
Harita okuryazarlığı	1	1	14	-	3	8	27	15,3
Kanıt kullanma	1	-	-	5	6	-	12	6,8
Konum analizi	2	1	7	5	4	-	19	10,7
Mekânı algılama	-	7	25	13	14	31	90	50,8
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	-	1	-	-	-	-	1	0,6
Zamanı algılama	1	1	-	-	-	-	2	1,1
Toplam	8	15	56	32	27	39	177	100,0

Kaynak: MEB, 1998.

Tablo 8 incelendiğinde 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı açıklamalar, genel amaçlar ve sınıf düzeyinde özel amaçlarda yer verilen coğrafi beceriler kapsamında 177 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre “açıklamalar” başlığı altında toplam 8 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi beceriyi konum analizi becerisi (f2) teşkil etmektedir. Bu becerinin dışında kanıt kullanma (f1), çevre okuryazarlığı (f1), harita okuryazarlığı (f1), zamanı algılama (f1) ile değişim ve sürekliliği algılama (f1) ve gözlem (f1) becerilerine de yer verildiği görülmektedir

Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “açıklamalar” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“26. Yurdumuzun jeopolitik konumunun önemi ve bunun doğurduğu sonuçlar üzerinde özellikle durulur.” Konum Analizi Becerisi

“24. Öğrencilere yurdumuzun doğal kaynaklarının (tarım toprakları, madenler, enerji kaynakları, akarsular, göller, denizler, ormanlar, çayır ve meralar vb.) tükenmez olmadığı, bunlardan gelecek nesillerin de yararlanacağı, dolayısıyla bunların korunması ve verimli kullanılması gerektiği bilinci kazandırılır.” Çevre Okuryazarlığı Becerisi

“37. Konuların özelliklerine göre ilgili haritalar ve atlaslar üzerinde gerekli çalışmalar yapılır. Ayrıca gerekli bilgiler, dilsiz haritalar üzerinde işlenir.” Harita Okuryazarlığı Becerisi

“23. ...öğretmen, coğrafya konularını işlerken, ayrıntı sayılabilecek yer adları ve devamlı değişen istatistiki verileri ezberletmek yerine, coğrafi olayların neden ve sonuç analizlerini yapar, insanla doğal ortamın etkileşimi üzerine durur, sözü edilen olayların farklı dağılış nedenlerini açıklar. Gerekli olan yer adları ve istatistiklerin en tipik olanlarını seçer, istatistikleri grafikler şeklinde sunarak dersi sevimli hale getirir ve öğrenmeyi kolaylaştırır.” Kanıt Kullanma Becerisi ve Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisi

“13. Öğrencilere insan ve toplum hayatının sürekli bir değişme ve gelişme içinde olduğu, insanların ihtiyaçlarının yaşadıkları zaman ve ortama göre farklılıklar ve gelişmeler gösterdiği belirtilir, teknolojinin getirdiği yeniliklerin, insanların yaşam tarzlarını etkilediği veya değiştirdiği geçmişten ve günümüzden verilecek örneklerle açıklanır.” Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi ve Zamanı Algılama Becerisi

Tablo 8 incelendiğinde 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı “genel amaçlar” başlığı altında toplam 15 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama becerisi (f7) ve çevre okuryazarlığı becerisi (f3) teşkil etmiştir. Bu becerilerin dışında harita okuryazarlığı (f1), zamanı algılama becerisi (f1), değişim ve sürekliliği algılama becerisi (f1), konum analizi (f1) ve tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f1) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “açıklamalar” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“C. Çevreyi Yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden: 4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarının inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.” Mekânı Algılama Becerisi

“C. Çevreyi Yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden: 6. Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.” Çevre Okuryazarlığı

“C. Çevreyi Yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden:5. Plân, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hâle gelirler.” Harita Okuryazarlığı Becerisi ve Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme Ve Yorumlama

“C. Çevreyi Yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden: 1. Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.” Konum Analizi

“Ç. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden: 4. Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.” Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda daha önceki programlardan farklı olarak her sınıf düzeyinde ve her üniteye yönelik özel amaçlar belirlenmiştir. Tablo 8 incelendiğinde 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı “4. sınıf özel amaçlar” başlığı altında toplam 56 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama becerisi (f25) ve harita okuryazarlığı becerisi (f14) teşkil etmiştir. Bu becerilerin dışında çevre okuryazarlığı (f10) ve konum analizi (f7) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “4. sınıf özel amaçlar” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“10. Yurdumuzun coğrafi bölgelerini tanıyabilme” Mekânı Algılama Becerisi

“24. İlimizi ve bölgemizi gösteren haritayı okuyabilme” Harita Okuryazarlığı Becerisi

“27. Bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesinin önemini kavrayabilme”

Çevre Okuryazarlığı Becerisi

“9. Krokinin yararlarını kavrayabilme” Konum Analizi Becerisi

Tablo 8 incelendiğinde 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı “5. sınıf özel amaçlar” başlığı altında toplam 32 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama becerisi (f13) ve çevre okuryazarlığı becerisi (f9) teşkil etmiştir. Bu becerilerin dışında kanıt kullanma (f5) ve konum analizi (f5) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “5. sınıf özel amaçlar” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“6. Yurdumuzun iklim çeşitlerinin etki alanları bilgisi” Mekânı Algılama Becerisi

“26. Çevre sorunlarının çözümünde alınacak önlemleri açıklayabilme” Çevre Okuryazarlığı Becerisi

“11. Yurdumuzun akarsularından sağlanan yararları açıklayabilme” Kanıt Kullanma Becerisi

"2. Türkiye'nin dünya üzerindeki yerini tanıyabilme" Konum Analizi Becerisi

Tablo 8 incelendiğinde 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı "6. sınıf özel amaçlar" başlığı altında toplam 27 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama becerisi (f14) ve kanıt kullanma becerisi (f6) teşkil etmiştir. Bu becerilerin dışında konum analizi (f4) ve harita okuryazarlığı (f3) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "6. sınıf özel amaçlar" başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"7. Kıtaları tanıyabilme" Mekânı Algılama Becerisi

"9-10. Yurdumuzun nüfus artışının nedenlerini ve sonuçlarını açıklayabilme" Kanıt Kullanma Becerisi

"12. Dünya üzerinde herhangi bir yerin coğrafi konumunu açıklayabilme" Konum Analizi Becerisi

"15. Türkiye haritası üzerinde herhangi bir yerin coğrafi konumunu bulabilme" Harita Okuryazarlığı Becerisi

Tablo 8 incelendiğinde 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı "7. sınıf özel amaçlar" başlığı altında toplam 39 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; bu coğrafi becerileri mekânı algılama becerisi (f31) ve harita okuryazarlığı becerisi (f8) teşkil etmiştir. Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "7. sınıf özel amaçlar" başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"3. Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi" Mekânı Algılama Becerisi

"24. İç Anadolu Bölgesini gösteren haritayı okuyabilme" Harita Okuryazarlığı Becerisi

Tablo 9. 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Ünite ve Konular İçinde Coğrafi Beceriler

Coğrafi Beceriler	Ünite ve Konular İçinde				f	%
	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf		
Çevre Okuryazarlığı	4	16	4	-	24	17,3
Değişim ve sürekliliği algılama	-	-	-	-	-	-
Gözlem	2	-	-	-	2	1,4
Harita okuryazarlığı	7	1	1	-	9	6,5
Kanıt kullanma	-	2	7	-	9	6,5
Konum analizi	-	2	3	1	6	4,3
Mekânı algılama	28	6	20	35	89	64,0
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	-	-	-	-	-	-
Zamanı algılama	-	-	-	-	-	-
Toplam	41	27	35	36	139	100,0

Kaynak: MEB, 1998.

Tablo 9 incelendiğinde 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ünite ve konular içinde yer verilen coğrafi beceriler kapsamında 139 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı "4. sınıf ünite ve konular" başlığı altında toplam 41 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama becerisi (f28) ve harita okuryazarlığı becerisi (f7) teşkil etmiştir. Bu becerilerin dışında çevre okuryazarlığı becerisi (f4) ve gözlem (f2) becerilerine de yer verildiği

görülmektedir. Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "4. sınıf ünite ve konular" başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"Ünite 2. Yakın Çevremiz. A. Yakın Çevremizi Tanıyalım: 2. *Sokağımız, caddemiz, mahallemiz, semtimiz, köyümüz (adresimiz)*" Mekânı Algılama Becerisi

"Ünite 3. Ülkemiz ve Bölgemizi Tanıyalım. A. Harita: 4. *Haritadan yararlanma*" Harita Okuryazarlığı Becerisi

"Ünite 3. Ülkemiz ve Bölgemizi Tanıyalım. F. *İlimiz ve bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi*" Çevre Okuryazarlığı Becerisi

"Ünite 3. Ülkemiz ve Bölgemizi Tanıyalım. F. İlimiz ve bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi: 2. *Doğal güzelliklerimizi, mili parklarımızı ve kültürel varlıklarımızı koruyalım (...Ayrıca çevreye yapılacak gezi, gözlem ve incelemelerle öğrencinin yaşadığı bölge özellikleri pekiştirilecektir)*" Gözlem Becerisi

Tablo 9 incelendiğinde 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı "5. sınıf ünite ve konular" başlığı altında toplam 27 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri çevre okuryazarlığı (f16) ve mekânı algılama becerisi (f6) teşkil etmiştir. Bu becerilerin dışında konum analizi becerisi (f2), kanıt kullanma becerisi (f2) ve harita okuryazarlığı (f1) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "5. sınıf ünite ve konular" başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"Ünite 3. Güzel Yurdumuz Türkiye. Ç. Çevre sorunlarının çözümü. 1. *Çevre sorunlarının çözümünde bize düşen görevler*" Çevre Okuryazarlığı Becerisi

Ünite 3. Güzel Yurdumuz Türkiye. B. *Yurdumuzun doğal durumu. 1. Yeryüzü Şekilleri...*" Mekânı Algılama Becerisi

"Ünite 3. Güzel Yurdumuz Türkiye. A. Yurdumuza genel bakış. 1. *Türkiye'nin dünya üzerindeki yeri*" Konum Analizi Becerisi

"Ünite 3. Güzel Yurdumuz Türkiye. A. Yurdumuza genel bakış. 2. *İklimi ve etki alanları (Akdeniz iklimi, Karadeniz iklimi ve karasal iklim özellikleri, iklimlerin yurdumuzdaki etki alanları haritadan da yararlanılarak belirtilecektir)*" Harita Okuryazarlığı Becerisi

"Ünite 3. Güzel Yurdumuz Türkiye. A. Yurdumuza genel bakış.4. Akarsular ve gölleri (Başlıca akarsular ve göller harita üzerinde de belirtilecek ve bunlardan sağlanan yararlar ile bu suların kirletilmemelerinin önemi üzerinde durulacaktır)" Kanıt Kullanma Becerisi

Tablo 9 incelendiğinde 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı "6. sınıf ünite ve konular" başlığı altında toplam 35 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi becerileri mekânı algılama (f20) ve kanıt kullanma (f7) becerileri teşkil etmiştir. Bu becerilerin dışında çevre okuryazarlığı (f4), konum analizi (f3) ve harita okuryazarlığı (f1) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler

Dersi Öğretim Programı'nda "6. sınıf ünite ve konular" başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"Ünite 5. Türkiye'miz. A. Yurdumuzda Nüfus ve Yerleşme." Mekânı Algılama Becerisi

"Ünite 5. Türkiye'miz. A. Yurdumuzda Nüfus ve Yerleşme. 1d. Yurdumuzda nüfus kaybının nedenleri ve sonuçları (özellikle anne ve bebek ölümlerinin yüksek oranda olması, trafik kazaları, salgın hastalıklar, doğal afetlerin etkisi, savaş ve göçlerin etkisi üzerinde durulacaktır)" Kanıt Kullanma Becerisi

"Ünite 2. Coğrafya ve Dünyamız. B. Dünyamız: İnsanlığı Tehdit Eden Önemli Olaylar: 2. Doğal kaynaklarımızın bilinçsizce tüketilmesi..." Çevre Okuryazarlığı

"Ünite 2. Coğrafya ve Dünyamız. B. Dünyamız: 5. Dünya üzerinde herhangi bir yerin coğrafi konumunun belirlenmesi, enlem, boylam)" Konum Analizi Becerisi

"Ünite 5. Türkiye'miz. A. Yurdumuzda Nüfus ve Yerleşme. 1b. Yurdumuzda nüfusun genel dağılışı (seyrek ve sık nüfuslu yerler ve nedenleri üzerinde durulacak, konu ilgili haritalardan pekiştirilecektir)" Harita Okuryazarlığı Becerisi

Tablo 9 incelendiğinde 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı "7. sınıf ünite ve konular" başlığı altında toplam 36 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; bu coğrafi becerileri mekânı algılama (f35) ve konum analizi (f1) becerileri teşkil etmiştir. Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "6. sınıf ünite ve konular" başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

"Ünite 1. Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri. B. Türkiye'nin Coğrafi Bölge ve Bölümleri" Mekânı Algılama Becerisi

"Ünite 1. Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri.. C. Türkiye'nin Stratejik Durumu. 1. Türkiye'nin jeopolitik yeri ve önemi" Konum Analizi Becerisi

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Coğrafi Beceriler

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı açıklamalar, genel amaçlar ve sınıf düzeyinde öğrenme alanı ile kazanımlar bağlamında incelendiğinde coğrafi becerilerin yer alma düzeyi aşağıdaki tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı açıklamalar, genel amaçlar ve sınıf düzeyinde öğrenme alanı- kazanımlar içinde yer verilen coğrafi beceriler kapsamında 81 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. "Açıklamalar" başlığı altında ise toplam 1 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; bu coğrafi beceriyi çevre okuryazarlığı becerisi (f1) teşkil etmektedir. Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "açıklamalar" başlığı altında karşılık bulan coğrafi beceriye ilişkin örnek sunulmuştur.

"11...Öğrencilerin doğal ve tarihî çevreyi koruma bilinci edinmeleri, sanat zevki ve estetik duygularını geliştirmeleri sağlanmalıdır." Çevre Okuryazarlığı Becerisi

Tablo 10. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Coğrafi Beceriler

Coğrafi Beceriler	Açıklamalar içinde	Genel Amaçlar içinde	Öğrenme Alanı-Kazanımlar içinde				f	%
			4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf		
Çevre Okuryazarlığı	1	-	2	5	1	4	13	16,0
Değişim ve sürekliliği algılama	-	1	-	-	-	-	1	1,2
Gözlem	-	-	2	-	-	-	2	2,5
Harita okuryazarlığı	-	1	-	2	3	1	7	8,6
Kanıt kullanma	-	1	1	3	1	4	10	12,3
Konum analizi	-	-	-	-	3	-	3	3,7
Mekânı algılama	-	1	6	14	8	5	34	42,0
Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	-	1	1	-	1	3	6	7,4
Zamanı algılama	-	-	1	-	1	3	5	6,2
Toplam	1	5	13	24	18	20	81	100,0

Kaynak: MEB, 2005a; MEB2005b.

Tablo 10 incelendiğinde 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı “genel amaçlar” başlığı altında toplam 5 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; bu becerileri mekânı algılama becerisi (f1), kanıt kullanma becerisi (f1), harita okuryazarlığı becerisi (f1), değişim ve sürekliliği algılama becerisi (f1) ve tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisi (f1) teşkil etmektedir. Aşağıda 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda “açıklamalar” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin sunulmuştur.

“6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.” Mekânı Algılama Becerisi

“7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.” Harita Okuryazarlığı Becerisi ve Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisi

“8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.” Kanıt Kullanma Becerisi

“10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.” Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

Tablo 10 incelendiğinde 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda “4. sınıf kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında toplam 13 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama becerisi (f6) teşkil etmektedir. Bu becerinin dışında çevre okuryazarlığı (f2), gözlem (f2), zamanı algılama (f1), kanıt kullanma (f1) ile tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f1), becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda “4. sınıf kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler. Ünite 3: 1. Çeşitli yöntemlerle çevresindeki herhangi bir nesnenin kendisine göre bulunduğu yönü bulur.” Mekânı Algılama Becerisi

“Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler. Ünite 3: 7. Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.” Çevre Okuryazarlığı Becerisi

“Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler. Ünite 3: 5. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek, bulgularını resimli grafiklere aktarır.” Gözlem Becerisi ve Tablo Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisi

“Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler. Ünite 3: 6.Efsane, destan, öykü, türkü ve şiirlerden yararlanarak yaşadığı yerin coğrafi özellikleri ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” Kanıt Kullanma Becerisi

“Öğrenme Alanı: Bilim, Teknoloji Ve Toplum. Ünite 5: 4. Teknolojik ürünlerin hayatımızda ve çevremizde yaptığı değişiklikleri dikkate alarak geçmişle bugünü karşılaştırır.” Zamanı Algılama

Tablo 10 incelendiğinde 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “5. sınıf kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında toplam 24 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama becerisi (f14) teşkil etmektedir. Bu becerinin dışında çevre okuryazarlığı (f5), kanıt kullanma (f3) ve harita okuryazarlığı (f2) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “5. sınıf kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras: Ünite 2: 1.Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıları tanır.” Mekânı Algılama Becerisi

“Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler. Ünite 3: 1. Türkiye’nin kabartma haritası üzerinde, yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanır.” Harita Okuryazarlığı Becerisi

“Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler. Ünite 3: 6. Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir.” Çevre Okuryazarlığı Becerisi

“Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler. Ünite 3: 4. Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir.” Kanıt Kullanma

Tablo 10 incelendiğinde 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “6. sınıf kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında toplam 18 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama becerisi (f8) teşkil etmektedir. Bu becerinin dışında harita okuryazarlığı (f3), konum analizi (f3), zamanı algılama (f1), çevre okuryazarlığı (f1), tablo grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f1) ve kanıt kullanma (f1) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “6. sınıf kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras: Ünite 3.2. Orta Asya ilk Türk devletlerinin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.” Mekânı Algılama Becerisi

“Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler. Ünite: 2.2. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.” Konum Analizi Becerisi

“Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar. Ünite: 5. 1. Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.”

Tablo Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisi

“Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim. Ünite: 4. 4. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.” Çevre Okuryazarlığı Becerisi

“Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim. Ünite: 4. 2. Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar.” Kanıt Kullanma Becerisi

Tablo 10 incelendiğinde 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “7.sınıf kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında toplam 20 coğrafi beceriye rastlanılmış olup; en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama becerisi (f5) teşkil etmektedir. Bu becerinin dışında çevre okuryazarlığı (f4), kanıt kullanma (f4), tablo grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisi (f3) zamanı algılama (f3) ve harita okuryazarlığı (f1) becerilerine de yer verildiği görülmektedir. Aşağıda 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda “7.sınıf kazanımlar ve açıklamaları” başlığı altında karşılık bulan coğrafi becerilere ilişkin örnekler sunulmuştur.

“Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler. Ünite 2.1. Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır.” Mekânı Algılama Becerisi

“Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar: Ünite 7.3. Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.” Çevre Okuryazarlığı Becerisi

“Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim: Ünite 5.1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.” Kanıt Kullanma Becerisi

“Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler. Ünite 2.2. Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.” Tablo Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama Becerisi

“Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim. Ünite 5.2. Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir.” Zamanı Algılama Becerisi

TARTIŞMA ve SONUÇ

Sosyal Bilgiler dersi Dünya’da ilk ortaya çıktığı 20. Yüzyıl başlarından günümüze bir ders olarak okutulduğu ülkelerin hemen hepsinde “iyi ve etkin” vatandaş yetiştirme noktasında temel ders disiplini olarak kabul edilmiştir. Diğer yandan da bireylerin sadece eğitim hayatında değil; tüm hayatları boyunca ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, değer ve kavramlarla donatılması adına sosyal bilim disiplinlerinin hemen hepsinin bulgularını aktaracak bir yapıda ders içeriği oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu yönüyle çok disiplinli bir yapı arz eden sosyal bilgiler dersinin kaynağını oluşturan sosyal bilim disiplinlerinden birini de coğrafya oluşturmuştur. Bu araştırmada sosyal bilgiler dersinin Türkiye’de okutulmaya başlandığı 1968 yılından günümüze kadar

hazırlanarak uygulamaya konulan ilkököl, ortaoköl ve ilköğretim programları coğrafi beceriler açısından ele alınmıştır.

Araştırma sonucunda ilkököl düzeyinde sosyal bilgiler dersi öğretim programları içinde yer alan 1968 İlkoköl Programı'nda amaçlar başlığı içinde 10, açıklamalar başlığı içinde 18, 4. sınıf ünite ve konuları içinde 62 ve 5. sınıf ünite ve konuları içinde 28 tane olmak üzere toplam 118 coğrafi becerinin yer aldığı belirlenmiştir. İlgili programda coğrafi becerilerin toplam dağılımlarına bakıldığında sırasıyla mekânı algılama (f49), kanıt kullanma (f16), harita okuryazarlığı (f14), konum analizi (f14), çevre okuryazarlığı (f8), değişim ve sürekliliği algılama (f8), zamanı algılama (f4) gözlem (f3) ve tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f2) şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafi becerilerin amaç, açıklama ve ünite-konu bazında dağılımı açısından bakıldığında amaçlar başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi çevre okuryazarlığı (f4); açıklamalar başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi becerileri kanıt kullanma (f4) ve mekânı algılama (f4); ünite ve konular içinde ise hem 4. sınıf (f30) hem 5. sınıf (f12) düzeyinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama becerisinin teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. 1990 İlkoköl 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda coğrafi beceriler açısından 148 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre 1990 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda amaçlar başlığı içinde 11, açıklamalar başlığı içinde 19, 4. sınıf ünite ve konuları içinde 74 ve 5. sınıf ünite ve konuları içinde 43 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. İlgili programda coğrafi becerilerin dağılımlarına bakıldığında sırasıyla mekânı algılama (f71), konum analizi (f19), kanıt kullanma (f14), harita okuryazarlığı (f14), çevre okuryazarlığı (f14), tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f6), değişim ve sürekliliği algılama (f4), zamanı algılama (f4) ve gözlem (f3) şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafi becerilerin amaç, açıklama ve ünite-konu bazında dağılımı açısından bakıldığında amaçlar başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama (f4) ve çevre okuryazarlığı (f4); açıklamalar başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi becerileri çevre okuryazarlığı (f5) ; ünite ve konular içinde ise hem 4. sınıf (f39) hem 5. sınıf (f23) düzeyinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama becerisinin teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. 2018 İlkoköl 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda coğrafi beceriler açısından 23 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre 2018 İlkoköl 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sosyal bilgiler dersinin özel amaçları içinde 5, 4. sınıf kazanımlar ve açıklamaları içinde 18 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. İlgili programda coğrafi becerilerin toplam dağılımlarına bakıldığında sırasıyla mekânı algılama (f8), çevre okuryazarlığı (f5), harita okuryazarlığı (f2), kanıt kullanma (f2), konum analizi (f2), tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f2), değişim ve sürekliliği algılama (f1) ve gözlem (f1) şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafi becerilerin sosyal bilgiler dersinin özel amaçları ile kazanımlar ve açıklamaları bazında dağılımı açısından bakıldığında sosyal bilgiler dersinin özel amaçları başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi çevre okuryazarlığı (f3); 4. sınıf kazanımlar ve açıklamaları içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi ise mekânı algılama (f8) becerisinin teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan 2018 İlkoköl 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda coğrafi beceriler açısından zamanı algılama becerisine ise yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda ortaoköl düzeyinde sosyal bilgiler dersi öğretim programları içinde yer alan 1969 Ortaoköllerde Denenecek Sosyal Bilgiler Programı'nda coğrafi beceriler açısından 203 ilişkilendirmeye

ulaşılmıştır. Buna göre 1969 Ortaokullarda Denenecek Sosyal Bilgiler Programı'nda amaçlar başlığı içinde 2, açıklamalar başlığı içinde 22, ortaokul 1. sınıf ünite ve konuları içinde 93; ortaokul 2. sınıf ünite ve konuları içinde 41 ve ortaokul 3. sınıf ünite ve konuları içinde 45 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. İlgili programda coğrafi becerilerin toplam dağılımlarına bakıldığında sırasıyla mekânı algılama (f84), kanıt kullanma (f32), konum analizi (f20), zamanı algılama (f18), değişim ve sürekliliği algılama (f17), çevre okuryazarlığı (f14), harita okuryazarlığı (f8), gözlem (f8) ve tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f2) şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafi becerilerin amaç, açıklama ve ünite-konu bazında dağılımı açısından bakıldığında mekânı algılama becerisinin amaçlar (f2), açıklamalar (f79) başlığı içinde ve ortaokul 1. sınıf (f31), 2. sınıf (f29) ve 3. sınıf (f15) ünite ve konuları içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (5. 6. ve 7.sınıf) coğrafi beceriler açısından 59 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (5, 6 ve 7.sınıf) sosyal bilgiler dersinin özel amaçları içinde 5; 5. sınıf kazanımlar ve açıklamaları içinde 26; 6. sınıf kazanımlar ve açıklamaları içinde 16 ve 7. sınıf kazanımlar ve açıklamaları içinde 12 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. İlgili programda coğrafi becerilerin toplam dağılımlarına bakıldığında sırasıyla mekânı algılama (f21), kanıt kullanma (f14), çevre okuryazarlığı (f8), harita okuryazarlığı (f6), değişim ve sürekliliği algılama (f4), zamanı algılama (f3), konum analizi (f2) ve tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f1), şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafi becerilerin sosyal bilgiler dersinin özel amaçları ve kazanımlar ve açıklamaları bazında dağılımı açısından bakıldığında sosyal bilgiler dersinin özel amaçları başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi çevre okuryazarlığı (f3); 5. sınıf (f10) ve 6. sınıf (f8) kazanımlar ve açıklamaları içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama ve 7. sınıf kazanımlar ve açıklamaları içinde ise en fazla yer bulan coğrafi beceriyi ise kanıt kullanma (f5) becerisinin teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (5. 6. ve 7.sınıf) coğrafi beceriler açısından gözlem becerisine ise hiç yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler dersi öğretim programları içinde yer alan 1998 ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda coğrafi beceriler açısından 316 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre 1998 ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda açıklamalar başlığı içinde 8, genel amaçlar başlığı içinde 15, 4. sınıf özel amaçlar başlığı içinde 56; 5. sınıf özel amaçlar başlığı içinde 32; 6. sınıf özel amaçlar başlığı içinde 27; 7. sınıf özel amaçlar başlığı içinde 39; 4.sınıf ünite ve konular başlığı içinde 41; 5. sınıf ünite ve konular başlığı içinde 27; 6. sınıf ünite ve konular başlığı içinde 35 ve 7. sınıf ünite ve konular başlığı içinde 36 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. İlgili programda coğrafi becerilerin toplam dağılımının sırasıyla mekânı algılama (f179), çevre okuryazarlığı (f47), harita okuryazarlığı (f36), konum analizi (f25), kanıt kullanma (f21), gözlem (f3) zamanı algılama (f2), değişim ve sürekliliği algılama (f2), ve tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f1) şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafi becerilerin genel amaçlar, açıklamalar, sınıf düzeyinde özel amaçlar ve ünite-konu bazında dağılımı açısından bakıldığında genel amaçlar başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama (f7); açıklamalar başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi konum analizi (f2); sınıf düzeyinde özel amaçlar açısından bakıldığında en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama [4.sınıf (f25), 5. sınıf (f13), 6.sınıf (f14), 7.sınıf (f31)]; ünite-konu bazında dağılımı açısından bakıldığında 4.sınıf ünite ve konular başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama (f28), 5.

sınıf ünite ve konular başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi çevre okuryazarlığı (f16), 6. sınıf ünite ve konular başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama (f20) ve 7. sınıf ünite ve konular başlığı içinde en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama (f35) becerisinin teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda coğrafi beceriler açısından 81 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. Buna göre 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda açıklamalar başlığı içinde 1, genel amaçlar başlığı içinde 5, 4. sınıf öğrenme alanı ve kazanımlar başlığı içinde 13; 5. sınıf öğrenme alanı ve kazanımlar başlığı içinde 24; 6. sınıf alanı ve kazanımlar başlığı içinde 18 ve 7. sınıf alanı ve kazanımlar başlığı içinde 20 ilişkilendirmeye ulaşılmıştır. İlgili programda coğrafi becerilerin toplam dağılımlarına bakıldığında sırasıyla mekânı algılama (f34), çevre okuryazarlığı (f13), kanıt kullanma (f10), harita okuryazarlığı (f7), tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama (f6), zamanı algılama (f5), konum analizi (f3), gözlem (f2) ve değişim ve sürekliliği algılama (f1) şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Coğrafi becerilerin genel amaçlar, açıklamalar ve alanı-kazanımlar bazında dağılımı açısından bakıldığında genel amaçlar başlığı içinde yer verilen becerilerin 1'er kez kullanımla eşitlik gösterdiği; açıklamalar başlığı içinde yer bulan coğrafi beceriyi çevre okuryazarlığı (f1) becerisinin oluşturduğu; sınıf düzeyinde alanı-kazanımlar bazında dağılımı açısından bakıldığında en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama [4.sınıf (f6), 5. sınıf (f14), 6.sınıf (f8), 7.sınıf (f5)] becerisinin teşkil ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda Türkiye'de 1968'den günümüze kadar hazırlanan ve uygulamaya alınan ilkokul, ortaokul ve ilköğretim düzeyindeki tüm öğretim programları açısından bakıldığında en fazla coğrafi beceriye 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (f316) yer verildiği; en az coğrafi beceriye ise 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (f81) yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (ilkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) düzeyinin tamamını kapsamaktadır. Bu nedenle 2018 İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer bulan 23 coğrafi beceri ile 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (5, 6 ve 7. sınıf) yer bulan 59 beceri birleştirilerek hesaplanmıştır. Bu nedenle 2005 SBDÖP'de yer verilen coğrafi beceri sayısı 2018 SBDÖP'e göre daha az çıkmaktadır. Öte yandan tüm öğretim programları açısından bakıldığında en fazla yer bulan coğrafi beceriyi mekânı algılama (f446) becerisinin teşkil ettiği; en az yer bulan coğrafi becerileri ise eşit düzeyde karşılık bulan gözlem (f20) ve tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisi (f20) oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamda gözlem becerisi diğer sosyal bilim disiplinleriyle birlikte düşünüldüğünde bu oran değişmektedir. Ancak coğrafya açısından bakıldığında yeterli düzeyde karşılık bulmadığı aşikârdır. Unutulmamalı ki çocuklar çevrelerinde meydana gelen olayları gözlemleyerek yaşadıkları çevreye ilişkin bilgi sahibi olmaktadırlar (Demircioğlu & Akengin, 2012). Öte yandan tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisinin de öğretim programları içerisinde yeterli düzeyde karşılık bulmadığı söylenebilir.

Beceri eğitiminin doğrudan yer aldığı 2000'li yıllar sonrası hazırlanarak uygulamaya konulan 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına bakıldığında 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na nazaran daha fazla coğrafi beceriye yer verildiği görülmektedir. Bu sonuç Çiftçi ve Akça (2019) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

ÖNERİLER

Günümüz eğitim sisteminde beceriler ve bu bağlamda beceri eğitimine daha fazla önem verilmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinin beceri eğitimindeki yeri yadsınamaz bir gerçektir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında bilginin yanı sıra becerilerin de geniş yer bulduğu coğrafya disiplini ile ilgili içeriklerin aktarılmasında coğrafi beceriler olarak tanımlanan beceriler önemli bir yer edinmektedir. Bu nedenle yeni hazırlanacak öğretim programlarında daha işlevsel bir coğrafya öğretimi açısından coğrafi becerilere daha fazla yer verilmesi önerilmektedir. Ayrıca gözlem ve tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerilerinin öğretim programları içerisinde yeterli düzeyde karşılık bulmadığı belirlenmiş olup, bu kapsamda hazırlanacak olan yeni öğretim programlarında coğrafi becerilere eşit düzeyde yer verilmesi de önerilmektedir.

Etik Metni

“Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazar(lar)a aittir. Doküman incelemesi yöntemiyle çalışma gerçekleştirdiğinden ve çalışmada kullanılan veriler herhangi bilimsel veri toplama tekniklerinden biri kullanılarak katılımcılardan elde edilmediğinden dolayı çalışmanın, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer aldığını yazarlar beyan etmektedirler.”

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmada birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %50'dir.

KAYNAKÇA

- Ablak, S. (2017). *Sosyal bilgiler programındaki becerilere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Ablak, S. (2020). The place of geography in social studies course curriculum in Turkey: 1968-2018. In T. Çetin, B. Kılcan, Y. İnal and O. Çepni (Eds.), *New horizons in social studies education* (pp. 67-94). SRA Academic Publishing.
- Akdağ, H. (2014). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye' deki yeri. İçinde R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ. (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-1* (ikinci baskı, s. 2-21). Pegem.
- Akdemir İ.O. & Akengin, H. (2019). Coğrafya biliminin tanımı, ilkeleri, konusu, bazı temel kavramları ve öğretimi. İçinde H. Akengin ve İ. Dölek (Edt.), *Genel fizik coğrafya* (Üçüncü baskı, s. 1-40). Pegem.
- Ata, B. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programı. İçinde C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi* (ss. 34-47). Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç- Çakmak., E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Yayınları.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk ve ortaöğretim (Tarihi gelişimi)*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Çiftçi, B., & Akça, D. (2019). 2005 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programlarının coğrafi beceri ve coğrafi kazanımlarının karşılaştırılması. *Journal of New Approaches in Education*, 2(1). 33-59. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/768379>

- Çiydem, E., & Kaymakçı, S. (2021). Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin yönelimi üzerine bir değerlendirme. *İnsan & insan*, 8(27), 179-207. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.818742>
- Dilaver, H. H., & Akyürek Tay, B. (2011). Sosyal bilgilerde yapılandırmacılık. İçinde Bayram Tay ve Acem Öcal (Edt.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (ss.100-131). Pegem.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi. İçinde Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Edt.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (ss. 16-52). Pegem.
- Doğanay, H., & Doğanay, S. (2014). *Coğrafyaya giriş* (On birinci Baskı). Pegem.
- Elibüyük, M. (1995). *Matematik coğrafya – Evren, gezegenler, dünya, zaman*. Ekol
- Erden, M. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Alkim.
- Gülmez, F. M., & Aslanargun, E. (2022). 2000’den sonra Türkiye’de öğretmen politikaları ve öğretim programları geliştirme çalışmaları. *Toplum, Eğitim ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-33. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7493603>
- Glesne, C. (2012). *Nitel araştırmaya giriş*. (Çev. Ed: A. Ersoy & P. Yalçınoğlu). Anı Yayıncılık.
- Güngördü, E. (2006). *Eğitim fakülteleri için coğrafyada öğretim yöntemleri ve çağdaş öğretim yaklaşımları ilkeler-uygulamalar*. Asil.
- İnan, S. (2014). *Öğretmenler ve öğretmen adayları için sosyal bilgiler eğitimine giriş kavramlar, yaklaşımlar, etkinlikler*. Anı Yayıncılık.
- İneç, Z. F. & Akpınar, E. (2017). Sosyal bilgilerin otantik öğretiminde yeni yaklaşımlar. *International Journal of Social Science Research* 6(2), 46-65. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/ijssresearch/issue/33589/357975>
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi* (Dördüncü Baskı). Pegem.
- Keskin, Y. (2009). Türkiye’de ilkokul programlarında yer alan sosyal bilgiler içerikli derslere ait öğretim programlarının gelişimine tarihsel bir bakış. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (2). 107-130. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/292979155_Turkiye'de_Ilkokul_Programlarında_Yer_Alan_Sosyal_Bilgiler_Icerikli_Derslere_Ait_Ogretim_Programlarının_Gelisimine_Tarihsel_Bir_Bakis
- Keskin, Y., & Keskin Coşkun, S. (2013). İlkokul (ilköğretim) sosyal bilgiler programlarında milli bilinç ve ilkokul (ilköğretim) sosyal bilgiler programlarında milli bilinç ve barış değerinin tarihsel serüveni. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17(3), 51-86. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/tsadergisi/issue/21486/230304>
- Kılıçoğlu, G. (2012). Sosyal bilgilerin tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. İçinde Mustafa Safran (Edt.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (İkinci baskı, ss.3-16). Pegem.
- MEB. (1962). *1962 İlkokul program taslağı*. İlk Öğretim Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Bürosu Yayınları. No: 1. Ankara: Ayyıldız.
- MEB. (1968). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1969a). *Ortaokullarda denenecek sosyal bilgiler programı*. Tebliğler Dergisi 32 (1582), 427-433. <http://tebliğler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/33-1969> adresinden erişilmiştir.

- MEB. (1969b). *Ortaokullarda denenecek sosyal bilgiler programı*. Tebliğler Dergisi 32 (1583), 436-440.
<http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/33-1969> adresinden erişilmiştir.
- MEB. (1973). *Ortaokul sosyal bilgiler, fen bilgisi ve matematik müfredat programı*. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- MEB. (1981). X. Milli Eğitim Şurası. Erişim adresi:
https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165120_10_sura.pdf
- MEB. Tebliğler Dergisi (1990). *İlkokul 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı*. Tebliğler Dergisi, 53 (2315), 457-474. Erişim adresi: <http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/54-1990>
- MEB. Tebliğler Dergisi (1998). *İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programının kabulü*. Tebliğler Dergisi, 61 (2487), 531-568. Erişim adresi: <http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/62-1998>
- MEB. (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4-5. sınıflar öğretim programı*. Talim, Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB. (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı*. Talim, Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB. (2018a). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara. Erişim adresi:
<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686SOSYAL%20B%20C4%B0LG%C4%B0LER%20C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>
- MEB. (2018b). *Coğrafya dersi öğretim programı* Ankara. Erişim adresi:
<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120203724482Cografya%20dop%20pdf.pdf>
- MEGSB. (1988). XII. Milli Eğitim Şurası. Erişim adresi:
https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165252_12_sura.pdf
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal bilgiler öğretimi*. (Nesrin Oran, Çev). Maarif.
- Öztürk, C., & Dilek, D. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. İçinde C. Öztürk ve D. Dilek (Edt.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (ss 47-81). Pegem.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. İçinde C. Öztürk (Edt.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (Üçüncü baskı, s. 1-31). Pegem.
- Safran, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. İçinde Bayram Tay ve Adem Öcal (Edt.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (ikinci baskı ss.2-198). Pegem.
- Sağlamer, E. (1997). Sosyal bilgiler. *Çağdaş Eğitim*, 232, 5-7.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Anı Yayıncılık.
- Şahin, C. (1998). *Coğrafyaya giriş*. Gündüz.
- Şimşek, S., & Öztürk, M. (2014). Sosyal bilgiler eğitiminde beceriler. İçinde S. İnan (Ed.), *Öğretmenler ve öğretmen adayları için sosyal bilgiler eğitime giriş kavramlar, yaklaşımlar, etkinlikler* (s. 83-97). Anı Yayıncılık.
- Tay, B. (2017). 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *IJOESS* 8(7), 461-487. Erişim adresi:
https://www.ijoess.com/Makaleler/1444509075_4.%20461-487Bayram%20Tay.pdf

Tekışık, H. H. (1976). *Sosyal bilgiler öğretimi rehberi*. Rehber.

Tekışık, H. H. (1992). İlköğretim okullarında program geliştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 351- 362.

Turan, R. (2016). "Milli tarih'ten "sosyal bilgiler'e Türkiye'de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi. *International Journal of Social Science*, 49, 257-278. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3599>

Turan, R. (2021). Türkiye'de yapılandırmacı yaklaşıma geçişin ilköğretim sosyal bilgiler dersi kapsamında tarih öğretimi üzerindeki etkileri (1998-2018). *Kesit Akademi Dergisi*, 7(29), 153-187. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/357322951_Turkiye'de_Yapilandirmaci_Yaklasima_Gecisin_Ilkogretim_Sosyal_Bilgiler_Dersi_Kapsaminda_Tarih_Ogretimi_Uzerindeki_Etkileri_1998-2018_The_Effects_of_Transition_to_Constructivist_Approach_on_History_Tea

Ünlü, M. (2014). *Coğrafya öğretimi*. Pegem.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık